

Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport

DECRET 127/2016, de 7 d'octubre, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interès Cultural Immaterial la processó cívica del Nou d'Octubre a València. [2016/7855]

PREÀMBUL

L'article 49.1.5 de l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, estableix la competència exclusiva de la Generalitat en matèria de patrimoni històric, artístic, monumental, arquitectònic, arqueològic i científic. Així mateix, l'article 26.2 de Llei 4/1998, d'11 de juny, de la Generalitat, del Patrimoni Cultural Valencià, disposa que la declaració d'un Bé d'Interès Cultural s'ha de fer mitjançant un decret del Consell, a proposta de la conselleria competent en matèria de cultura. Tot això sense perjudi de les competències que l'article 6 de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol, reserva a l'Administració General de l'Estat.

Així mateix, la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, en l'article 45 disposa que han de ser declarats béns d'interès cultural les activitats, coneixements, usos i tècniques que constitueixen les manifestacions més representatives i valuoses de la cultura i les formes de vida tradicionals dels valencians. Igualment, poden ser declarats béns d'interès cultural els béns immaterials que són expressions de les tradicions del poble valencià en les seues manifestacions musicals, artístiques, gastronòmiques o d'oci, i en especial aquelles que han sigut objecte de transmissió oral, i les que mantenen i potencien l'ús del valencià.

La festivitat del Nou d'Octubre és el dia del poble valencià. Es commemora aquest dia la conquesta de València en 1238 per part de les tropes del rei Jaume I. Ja en 1338 es va instituir la festa commemorativa i s'ha celebrat especialment en els casos dels centenaris. Sempre s'ha mantingut com a rerefons el fet de celebrar la data fundacional del poble valencià i l'exaltació de la identitat col·lectiva dels valencians. Aquestes circumstàncies s'han fet paleses en l'acte de la processó cívica que se celebra el matí del nou d'octubre, consistent en el solemne descens amb honors d'ordenança pel balcó de l'Ajuntament de la Reial Senyera i la seua processó, envoltada i escortada per les entitats cíviques valencianes i principals autoritats locals, en un seguici cerimonial. Fins a l'actualitat, la processó cívica es manté com a veritable fil conductor d'una festa que expressa l'autoconsciència i valencianitat del poble valencià.

Mitjançant una Resolució de 5 d'octubre de 2015, de la Conselleria de Educació, Investigació, Cultura i Esport, es va acordar incoar l'expedient per a la declaració com a Bé d'Interès Cultural Immaterial a favor de la processó cívica del Nou d'Octubre a València.

En la tramitació de l'expedient s'ha concedit tràmit d'audiència a l'Ajuntament de València.

En compliment del que disposa l'article 27 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià, en l'expedient consten els informes favorables del Consell Valencià de Cultura i de la Universitat de València.

Per tot açò, complits els tràmits previstos en els articles 26 i següents de la Llei 4/1998, del Patrimoni Cultural Valencià, a proposta del conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, de conformitat amb els articles 28.c i 43 de la Llei 5/1983, de 30 de desembre, de la Generalitat, del Consell, i amb la deliberació prèvia del Consell, en la reunió del dia 7 d'octubre de 2016,

DECRETE

Article 1. Objecte

Es declara Bé d'Interès Cultural Immaterial la processó cívica del Nou d'Octubre a València.

Article 2. Descripció del bé i valors

La descripció del bé i els seus valors es fan constar en l'annex d'aquest decret.

Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte

DECRETO 127/2016, de 7 de octubre, del Consell, por el que se declara Bien de Interés Cultural Inmaterial la procesión cívica del Nou d'Octubre en Valencia. [2016/7855]

PREÁMBULO

El artículo 49.1.5 del Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana, establece la competencia exclusiva de la Generalitat en materia de patrimonio histórico, artístico, monumental, arquitectónico, arqueológico y científico. Asimismo, el artículo 26.2 de Ley 4/1998, de 11 de junio, de la Generalitat, del Patrimonio Cultural Valenciano, dispone que la declaración de un Bien de Interés Cultural se hará mediante decreto del Consell, a propuesta de la conselleria competente en materia de cultura. Todo ello sin perjuicio de las competencias que el artículo 6 de la Ley 16/1985, de 25 de junio, del Patrimonio Histórico Español, reserva a la Administración General del Estado.

Asimismo, la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano, en su artículo 45 dispone que serán declarados bienes de interés cultural las actividades, conocimientos, usos y técnicas que constituyan las manifestaciones más representativas y valiosas de la cultura y los modos de vida tradicionales de los valencianos. Igualmente podrán ser declarados bienes de interés cultural los bienes inmateriales que sean expresiones de las tradiciones del pueblo valenciano en sus manifestaciones musicales, artísticas, gastronómicas o de ocio, y en especial aquellas que han sido objeto de transmisión oral, y las que mantienen y potencian el uso del valenciano.

La festividad del *Nou d'Octubre* es el día del pueblo valenciano. Se conmemora ese día la conquista de Valencia, en 1238, por parte de las tropas del rey Jaime I. Ya en 1338 se instituyó la fiesta conmemorativa y se ha celebrado especialmente en los casos de los centenarios. Siempre se ha mantenido como trasfondo el hecho de celebrar la fecha fundacional del pueblo valenciano y la exaltación de la identidad colectiva de los valencianos. Estas circunstancias se han hecho patentes en el acto de la procesión cívica que se celebra la mañana del *Nou d'Octubre*, consistente en el solemne descenso con honores de ordenanza por el balcón del Ayuntamiento de la *Real Senyera*, y su procesión, rodeada y escoltada por las entidades cívicas y principales autoridades locales, en un séquito ceremonial. Hasta la actualidad, la procesión cívica se mantiene como verdadero hilo conductor de una fiesta que expresa la autoconciencia y valencianidad del pueblo valenciano.

Mediante Resolución de 5 de octubre de 2015, de la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, se acordó tener por incoado expediente para la declaración como Bien de Interés Cultural Inmaterial a favor de la procesión cívica del *Nou d'Octubre* en Valencia.

En la tramitación del expediente se ha concedido trámite de audiencia al Ayuntamiento de Valencia.

En cumplimiento de lo dispuesto en el artículo 27 de la Ley 4/1998, de 11 de junio, del Patrimonio Cultural Valenciano, constan en el expediente los informes favorables del Consell Valencià de Cultura y de la Universitat de València.

Por todo ello, cumplidos los trámites previstos en los artículos 26 y siguientes de la Ley 4/1998, del Patrimonio Cultural Valenciano, a propuesta del conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, de conformidad con los artículos 28.c y 43 de la Ley 5/1983, de 30 de diciembre, de la Generalitat, del Consell, y previa deliberación del Consell, en la reunión del 7 de octubre de 2016,

DECRETO

Artículo 1. Objeto

Se declara Bien de Interés Cultural Inmaterial la procesión cívica del *Nou d'Octubre* en Valencia.

Artículo 2. Descripción del bien y valores

La descripción del bien y sus valores, se hacen constar en el anexo de este decreto.

Article 3. Mesures de protecció i salvaguarda

La protecció de la processó cívica del Nou d'Octubre a València com a patrimoni cultural immaterial es concretarà en les mesures següents:

- a) Realitzar labors d'identificació, descripció, investigació, estudi i documentació amb criteris científics.
- b) Incorporar els testimonis disponibles a suports materials que garantisquen la seua protecció i preservació.
- c) Vetlar pel normal desenvolupament i la pervivència d'aquesta manifestació cultural, així com tutelar la conservació dels seus valors tradicionals i la seua transmissió a les generacions futures.

Qualsevol canvi que excedisca el normal desenvolupament dels elements que formen aquesta manifestació cultural haurà de comunicar-se a la direcció general competent en matèria de patrimoni cultural, perquè, si és el cas, emeta l'autorització administrativa i la consegüent modificació de la present declaració.

Les accions de salvaguarda que es projecten hauran de tindre en compte, de manera molt especial, els riscos de desvirtuació que podrien derivar-se del turisme massiu, així com la necessitat de valorar i protegir adequadament els oficis tradicionals associats a aquesta manifestació.

La gestió de la processó cívica serà exercida per l'Ajuntament de València, el qual decidirà sobre aspectes materials i immaterials, així com el desenvolupament dels actes de la festivitat anual.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Publicació i inscripció

Aquest decret es publicarà en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* i en el *Boletín Oficial del Estado*, i la declaració s'inscriurà en la Secció Primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià i es comunicarà, així mateix, al Registre General de Béns d'Interès Cultural del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Segona. Incidència pressupostària

L'aplicació i desplegament d'aquest decret no podrà tindre cap incidència en la dotació de despesa assignada a la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, i en tot cas haurà de ser atès amb els mitjans personals i materials de la conselleria competent per raó de la matèria.

DISPOSICIÓ FINAL

Única. Entrada en vigor

Aquest decret entrarà en vigor l'endemà de la publicació en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

València, 7 d'octubre de 2016

El president de la Generalitat,
XIMO PUIG I FERRER

El conseller d'Educació, Investigació, Cultura i Esport,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANNEX

1. Exposició de motius: La festivitat del Nou d'Octubre constitueix el dia del poble valencià. La jornada commemora la conquesta de la ciutat de València, el 9 d'octubre de 1238, per part de les tropes del rei Jaume I. Encara que va ser en 1239 quan l'històric Regne de València es va constituir com a entitat política pràcticament independentment dins de la Corona d'Aragó, als ulls dels avantpassats medievals la data del 9 d'octubre de 1238 ja es va presentar com a símbol de la recuperació de les terres valencianes i, amb posterioritat, ha sigut considerada com a data de naixement del poble valencià.

A partir de 1338, data del primer centenari de la conquesta, es va instituir la festa commemorativa del Nou d'Octubre. Des d'aleshores fins a l'abolició dels Furs del Regne de València pels decrets de Nova

Artículo 3. Medidas de protección y salvaguardia

La protección de la procesión cívica del *Nou d'Octubre* en Valencia como patrimonio cultural inmaterial se concretará en las siguientes medidas:

- a) Realizar labores de identificación, descripción, investigación, estudio y documentación con criterios científicos.
- b) Incorporar los testimonios disponibles a soportes materiales que garanticen su protección y preservación.
- c) Velar por el normal desarrollo y la pervivencia de esta manifestación cultural, así como tutelar la conservación de sus valores tradicionales y su transmisión a las generaciones futuras.

Cualquier cambio que exceda el normal desarrollo de los elementos que forman esta manifestación cultural deberá comunicarse a la dirección general competente en materia de patrimonio cultural para, en su caso, su autorización administrativa y consiguiente modificación de la presente declaración.

Las acciones de salvaguardia que se proyecten deberán tener en cuenta, de manera muy especial, los riesgos de desvirtuación que podrían derivarse del turismo masivo, así como la necesidad de valorar y proteger adecuadamente los oficios tradicionales asociados a esta manifestación.

La gestión de la procesión cívica será ejercida por el Ayuntamiento de Valencia, el cual decidirá sobre aspectos materiales e inmateriales, así como el desarrollo de los actos de la festividad anual.

DISPOSICIONES ADICIONALES

Primera. Publicación e inscripción

Este decreto se publicará en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana* y en el *Boletín Oficial del Estado*, y la declaración se inscribirá en la Sección Primera del Inventario General del Patrimonio Cultural Valenciano comunicándose, asimismo, al Registro General de Bienes de Interés Cultural del Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

Segunda. Incidencia presupuestaria

La aplicación y desarrollo de este decreto no podrá tener incidencia alguna en la dotación de los capítulos de gasto asignada a la Conselleria de Educación, Investigación, Cultura y Deporte, y en todo caso deberá ser atendido con los medios personales y materiales de la conselleria competente por razón de la materia.

DISPOSICIÓN FINAL

Única. Entrada en vigor

Este decreto entrará en vigor el día siguiente a su publicación en el *Diari Oficial de la Comunitat Valenciana*.

Valencia, 7 de octubre de 2016

El president de la Generalitat
XIMO PUIG I FERRER

El conseller de Educación, Investigación, Cultura y Deporte,
VICENT MARZÀ IBÁÑEZ

ANEXO

1. Exposición de motivos: La festividad del *Nou d'Octubre* constituye el día del pueblo valenciano. La jornada conmemora la conquista de la ciudad de Valencia, el 9 de octubre de 1238, por parte de las tropas del rey Jaime I. Aunque fue en 1239 cuando el histórico Reino de Valencia se constituyó como entidad política prácticamente independiente dentro de la Corona de Aragón, a los ojos de los antepasados medievales la fecha del 9 de octubre de 1238 ya se presentó como símbolo de la recuperación de las tierras valencianas y, con posterioridad, ha sido considerada como fecha de nacimiento del pueblo valenciano.

A partir de 1338, fecha del primer centenari de la conquesta, se instituyó la fiesta conmemorativa del *Nou d'Octubre*. Desde entonces hasta la abolición de los Fueros del Reino de Valencia por los decretos

Planta, la festa se celebrà anualment de manera quasi ininterrompuda, en unes celebracions especials en els casos dels centenaris. Des de 1707 fins a la seua recuperació definitiva al segle XX, només en 1738 i 1838 es duen a terme les celebracions, si bé es manté el seu record, així com el simbolisme especial de la Reial Senyera.

La festa s'ha realitzat en les distintes èpoques amb diverses reinterpretacions simbòliques, transformacions formals i instrumentalitzacions ideològiques, si bé sempre s'ha mantingut com a rerefons el fet de celebrar la data fundacional del poble valencià i l'exaltació de la identitat col·lectiva dels valencians del cap i casal i de tot el Regne. Aquestes circumstàncies, especialment la segona, s'han fet paleses en l'acte de la processó cívica que se celebra el matí del Nou d'Octubre a partir de les 12 hores del migdia, consistent en el solemne descens amb honors d'ordenança pel balcó de l'Ajuntament de la Reial Senyera de València, composta per quatre barres roges sobre fons groc, coronades sobre franja blava vora el pal, culminada per la figura d'un rat penat, que durant tot l'any es conserva al Museu de l'Arxiu Històric de València, i la seua processó, envoltada i escortada per les entitats cíviques valencianes i principals autoritats locals i autonòmiques. Es tracta d'un singular seguici cerimonial que, des de la plaça de l'Ajuntament, recorre els principals carrers del centre de la ciutat de València fins a arribar a la plaça d'Alfons el Magnànim, on es ret homenatge a la figura del rei Jaume I, fundador del Regne de València, i des d'on es retorna novament a la plaça de l'Ajuntament, on la Reial Senyera és hissada perquè torne a ser custodiada a les dependències de l'Arxiu Històric Municipal.

La processó cívica, tot i que ha experimentat diverses transformacions i reconfiguracions en funció dels distints contextos sociohistòrics, es manté com a veritable fil conductor d'una festa que expressa l'autoconsciència i valencianitat dels habitants del cap i casal i de tot el territori valencià. Durant la seua llarga trajectòria, la processó ha funcionat com a prova irrefutable d'una mena d'espiritualitat cívica on s'uneixen la creença en la comunitat, la memòria col·lectiva i el desig de cohesió social i identificació amb l'urbs, assolida mitjançant tot un cerimonial escrupolosament codificat. Així, la processó cívica, que en principi va tindre un origen i un significat quasi religiós, vinculat al naixement providencial del Regne de València, va anar transmutant-se en un acte de caràcter laic en què es refermen els vincles culturals, socials i polítics dels ciutadans de la ciutat de València, com a capital del territori valencià, en els del Regne, actualment denominat Comunitat Valenciana.

2. Dades sobre el bé objecte de la declaració

2.1. Denominació: Processó cívica del Nou d'Octubre a València.

2.2. Localitat: Ciutat de València.

2.3. Data de realització: 9 d'octubre.

2.4. Protagonistes principals: Reial Senyera, figura històrica del rei Jaume I, entitats cívico-culturals i polítiques, representants institucionals municipals i autonòmics, i ciutadania en general.

2.5. Antecedents històrics: L'actual processó cívica té els seus antecedents en les celebracions medievals de la conquesta cristiana de València. Aquestes se situen en el context de la nova atmosfera europea i occidental universalitzada a través de la ideologia transmesa per l'Església catòlica i per la reialesa, les dues grans institucions que vertebraren des del principi el nou Regne de València i afavoriren la codificació de les noves tradicions festives locals. El 9 d'octubre de 1238, dia de sant Donís, el rei Jaume I va realitzar la seua entrada triomfal, lligant des d'aleshores el destí de València al de la Corona d'Aragó. D'aquesta manera, sant Donís, que no tenia res a veure amb la tradició local i que tan sols representava una festa menor del calendari litúrgic, assoliria una popularitat extraordinària, en solemnitzar-se el seu record conjuntament amb la rendició de la plaça, amb la consagració eclesiàstica de la catedral, i identificar-se la seua commemoració amb la inclusió de València al si de la cristiandat. Històricament a la catedral ha tingut lloc i encara té lloc (encara que no sempre amb caràcter oficial) la celebració del Tedèum o cant d'acció de gràcies a Déu, per aquesta commemoració.

Les primeres celebracions daten d'un segle després de la conquesta, pel fet que les primeres institucions de govern locals i autònomes estaven àvides de manifestar públicament les prerrogatives adquirides

de Nueva Planta, la fiesta se celebró anualmente de manera casi ininterrompida, con celebraciones especiales en los casos de los centenarios. Desde 1707 hasta su recuperación definitiva en el siglo XX, solo en 1738 y 1838 se realizaron las celebraciones, si bien se mantuvo su recuerdo así como el simbolismo especial de la *Reial Senyera*.

La fiesta se ha realizado en las distintas épocas con diversas reinterpretaciones simbólicas, transformaciones formales e instrumentalizaciones ideológicas, si bien siempre se ha mantenido como trasfondo el hecho de celebrar la simbólica fecha fundacional del pueblo valenciano y la exaltación de la identidad colectiva de los valencianos del cap i casal y de todo el reino. Estas circunstancias, especialmente la segunda, se han hecho patentes en el acto de la procesión cívica que se celebra la mañana del *Nou d'Octubre* a partir de las 12 horas del mediodía, consistente en el solemne descenso con honores de ordenanza, por el balcón del Ayuntamiento, de la *Reial Senyera* de Valencia, compuesta por cuatro barras rojas sobre fondo amarillo, coronadas sobre franja azul junto al asta, culminada por la figura de un murciélago, que durante todo el año se conserva en el Museo del Archivo Histórico de Valencia, y su procesión, rodeada y escoltada por las entidades cívicas valencianes y principales autoridades locales y autonómicas. Se trata de un singular séquito cerimonial que, desde la plaza del Ayuntamiento, recorre las principales calles del centro de la ciudad de Valencia hasta llegar a la plaza de Alfonso el Magnánimo, en que se rinde homenaje a la figura del rey Jaime I, fundador del Reino de Valencia, y desde allí se devuelve nuevamente a la plaza del Ayuntamiento, donde la *Reial Senyera* es izada para que vuelva a ser custodiada en las dependencias del Archivo Histórico Municipal.

La procesión cívica, aunque ha experimentado varias transformaciones y reconfiguraciones en función de los distintos contextos sociohistóricos, se mantiene como verdadero hilo conductor de una fiesta que expresa la autoconciencia y valencianidad de los habitantes del cap i casal y de todo el territorio valenciano. Durante su larga trayectoria, la procesión ha funcionado como prueba irrefutable de una especie de espiritualidad cívica donde se unen la creencia en la comunidad, la memoria colectiva y el deseo de cohesión social e identificación con la urbe, alcanzada mediante todo un ceremonial escrupolosamente codificado. Así, la procesión cívica, que en principio tuvo un origen y significado casi religioso, vinculado al nacimiento providencial del Reino de Valencia, fue transmutándose en un acto de carácter laico en que se afianzan los vínculos culturales, sociales y políticos de los ciudadanos de la ciudad de Valencia, como capital del territorio valenciano, actualmente denominado Comunitat Valenciana.

2. Datos sobre el bien objeto de la declaración

2.1. Denominación: Procesión cívica del *Nou d'Octubre* en Valencia.

2.2. Localidad: Ciudad de Valencia.

2.3. Fecha de realización: 9 de octubre.

2.4. Protagonistas principales: *Reial Senyera*, figura histórica del rey Jaime I, entidades cívico-culturales y políticas, representantes institucionales municipales y autonómicos, y ciudadanía en general.

2.5. Antecedentes históricos: La actual procesión cívica tiene sus antecedentes en las celebraciones medievals de la conquista cristiana de Valencia. Estas se sitúan en el contexto de la nueva atmósfera europea y occidental universalizada a través de la ideología transmitida por la Iglesia católica y por la realeza, las dos grandes instituciones que vertebraron desde el principio el nuevo Reino de Valencia y favorecieron la codificación de las nuevas tradiciones festivas locales. El 9 de octubre de 1238, día de san Dionisio, el rey Jaime I hizo su entrada triunfal, atando desde entonces el destino de Valencia al de la Corona de Aragón. De esta manera, san Dionisio, que no tenía nada que ver con la tradición local y que tan solo representaba una fiesta menor del calendario litúrgico, alcanzaría una popularidad extraordinaria, al solemnitarse su recuerdo junto con la rendición de la plaza y la consagració eclesiàstica de la catedral, e identificarse su conmemoración con la inclusió de Valencia en el seno de la cristiandat. Històricament en la catedral ha tenido y todavía tiene lugar (aunque no siempre con carácter oficial) la celebración del Tedèum o canto de acción de gracias a dios, por esta conmemoración.

Las primeras celebraciones datan de un siglo después de la conquista, por el hecho de que las primeras instituciones de gobierno locales y autónomas estaban àvidas de manifestar públicamente las prerrogativas

gràcies a la pionera política municipalista de la reialesa. Amb tot, la celebració en 1338 del primer centenari de la conquesta va tindre també un tarannà eminentment religiós, mancat de qualsevol motiu lúdic, i va pretendre celebrar la incorporació providencial de la ciutat per les tropes de Jaume I, i amb la del regne, a la cristiandat. La processó anà des de la catedral de Santa Maria fins al convent de San Vicent de la Roqueta, i pocs anys més tard, s'instaurà la tradició de realitzar anualment una processó semblant tant en el dia de Sant Donís com en el de Sant Jordi, en unes celebracions especials en els anys 38 de cada centúria.

Per tant, la celebració del Nou d'Octubre naixia com una acció de gràcies col·lectiva dels nous pobladors davant la conquesta providencial a major glòria de Déu. Un triomf cristià protagonitzat pels reis del casal d'Aragó, els avantpassats dels quals no oblidaren mai els orígens cristians de València gràcies a una tradició transmesa secularment. Per aquesta raó, i des d'aleshores i en el futur, la data i festa del Nou d'Octubre haurien de servir per a acotar els orígens historicopolítics del nou Regne de València i permetrien aprofundir les arrels dels nous pobladors, dotant-los d'un corpus de referències que, reelaborades convenientment, van constituir el gros del patrimoni ideològic d'un poble que va convertir l'esdeveniment en una celebració legitimadora de la seua existència.

D'aquesta manera, la celebració del Nou d'Octubre va quedar incorporada com una representació sacra al calendari festiu local, en la qual la comunitat cívica apareixia ordenada segons els esquemes ideològics del pensament polític i social medieval. En les primeres celebracions reeixia la processó religiosa, una desfilada solemne en la qual els magistrats municipals ja portaven i exhibien la Reial Senyera al llarg del trajecte com a símbol màxim, representatiu de la seua jurisdicció i de la seua autonomia política.

S'ha de recordar també que la Senyera del rat penat, com a bandera de guerra, i d'acord amb els Furs, havia de ser seguida per qualsevol home, a peu o a cavall, si eixia a la batalla. La processó del Nou d'Octubre, precisament, no fa sinó recordar i fixar, en temps de pau, el simbolisme i a l'hora la funcionalitat primordial d'una Reial Senyera que, en igual procediment, s'apostava en el balcó de la Casa de la Ciutat i es davallava sense inclinar-se si havia d'eixir a la batalla, convocant a tot el poble darrere. Una ensenya que era protegida, ja fóra en la pau o en la guerra, per la Companyia de Ballesters del Centenar de la Ploma, creada per Pere el Cerimoniós en el segle XIV per a l'específica protecció de la Reial Senyera quan havia d'eixir a la batalla, i que també va ser abolida en 1707 juntament amb els furs. De fet, la Senyera encapçalà els principals successos bèl·lics en què tropes valencianes, de la ciutat i del regne, hagueren d'eixir a la batalla per a defensa de les llibertats forals, de la integritat territorial del regne o de la seguretat dels valencians.

La celebració adquiriria, així, unes connotacions civico-polítiques que superaven els pretextos religiosos argumentats originalment. El Nou d'Octubre es destacava com una afirmació de la consciència ciutadana, i la festa emfasitzava la renovació contractual de la fidelitat mútua que juramentaven el monarca i la comunitat urbana. De manera que, des de mitjan segle XIV, allò que havia sigut una acció de gràcies de caràcter eminentment espiritual va començar a transmutar-se en una mena de festa patriòtica, adaptant-se a les canviants circumstàncies històriques, factor que explica la supervivència de la celebració durant aquests quasi huit segles.

Els motius del ritual festiu sobirà, assumits per la població que participava directament en la celebració, van introduir nous costums, com ara la tradició de les fruites de massapà per a afalagar les enamorades per Sant Dionís, o la disparada de focs artificials, a més dels voltejos de campanes, lluminàries, balls, festes i serenates de joglars que acompanyaven la celebració del dia dels valencians.

La celebració del tercer centenari, en 1538, ja va demostrar amb claredat l'aparició d'una genuïna consciència històrica, fet que coincideix amb el moment de l'hegemonia valenciana en el si de la Corona d'Aragó i amb la creixent castellanització política. La recreació de la memòria perduraria en les commemoracions successives, i inauguraria una nova etapa en l'evolució secular de la festa que va formalitzar definitivament la seua concreció protocol·lària amb la fastuositat i grandiloqüència tan pròpies de les cerimònies de l'Espanya imperial. Després de la fallida revolta de la Germania, les institucions i els oficials que exercien delegacions del poder regi aconseguiren major rang i posició

adquiridas gracias a la pionera política municipalista de la realeza. Con todo, la celebración en 1338 del primer centenario de la conquista tuvo también un talante eminentemente religioso, falto de cualquier motivo lúdico, y pretendió celebrar la incorporación providencial de la ciudad, por las tropas de Jaime I, y con ella la del reino, a la cristiandad. La procesión fue desde la catedral de Santa María hasta el convento de San Vicente de la Roqueta, y pocos años más tarde, se instauró la tradición de realizar anualmente una procesión semejante tanto el día de San Dionisio como el día de San Jorge, en unas celebraciones especiales, los años 38 de cada centuria.

Por lo tanto, la celebración del *Nou d'Octubre* nacía como una acción de gracias colectiva de los nuevos pobladores ante la conquista providencial a mayor gloria de Dios. Un triunfo cristiano protagonizado por los reyes de la casa de Aragón, cuyos antepasados no olvidaron nunca los orígenes cristianos de Valencia gracias a una tradición transmitida secularmente. Por esta razón, y desde entonces y en el futuro, la fecha y fiesta del *Nou d'Octubre* deberían servir para acotar los orígenes histórico-políticos del nuevo Reino de Valencia y permitirían profundizar las raíces de los nuevos pobladores, dotándolos de un corpus de referencias que, reelaboradas convenientemente, constituyeron el grueso del patrimonio ideológico de un pueblo que convirtió el acontecimiento en una celebración legitimadora de su existencia.

De esta manera, la celebración del *Nou d'Octubre* quedó incorporada como una representación sacra al calendario festivo local, en la que la comunidad cívica aparecía ordenada según los esquemas ideológicos del pensamiento político y social medieval. En las primeras celebraciones sobresalía la procesión religiosa, un desfile solemne en el que los magistrados municipales ya llevaban y exhibían la *Real Senyera* a lo largo del trayecto como símbolo máximo, representativo de su jurisdicción y de su autonomía política.

Se ha de recordar además que la *Senyera del Rat Penat*, como bandera de guerra, y de acuerdo con los fueros, había de ser seguida por cualquier hombre, a pie o a caballo, si salía a la batalla. La procesión del *Nou d'Octubre*, precisamente, no hace sino recordar y fijar, en tiempos de paz, el simbolismo y al mismo tiempo la funcionalidad primordial de una *Reial Senyera* que, en igual procedimiento, se apostaba en el balcón de la *Casa de la Ciutat* y se bajaba sin inclinarse si había de salir a la batalla, convocando a todo el pueblo detrás suyo. Una enseña que era protegida, ya fuera con paz o guerra, por la *Compañía de Ballesters del Centenar de la Ploma*, creada por Pedro el Ceremonioso en el siglo XIV para la específica protección de la *Reial Senyera* cuando había de salir a la batalla, y que también fue abolida en 1707 junto a los fueros. De hecho, la *Senyera* encabeza los principales sucesos bélicos en los que tropas valencianas, de la ciudad y del reino, habían de salir a la batalla para la defensa de las libertades forales, de la integridad territorial del reino o de la seguridad de los valencianos.

La celebración adquiriría, así, unas connotaciones cívico-políticas que superaban los pretextos religiosos argumentados originalmente. El *Nou d'Octubre* destacaba como una afirmación de la conciencia ciudadana, y la fiesta enfatizaba la renovación contractual de la fidelidad mutua que juramentaban el monarca y la comunidad urbana. De manera que, desde mediados siglo XIV, lo que había sido una acción de gracias de carácter eminentemente espiritual empezó a transmutarse en una especie de fiesta patriótica, adaptándose a las cambiantes circunstancias históricas, factor que explica la supervivencia de la celebración durante estos casi ocho siglos.

Los motivos del ritual festivo soberano, asumidos por la población que participaba directamente en la celebración, introdujeron nuevas costumbres, como la tradición de las frutas de mazapán para halagar a las enamoradas por san Dionisio, o el disparo de fuegos artificiales, además de los volteos de campanas, luminarias, bailes, fiestas y serenatas de juglares, que acompañaban la celebración del día de los valencianos.

La celebración del tercer centenario, en 1538, ya demostró con claridad la aparición de una genuina conciencia histórica, hecho que coincide con el momento de la hegemonia valenciana en el seno de la Corona de Aragón y con su creciente castellanización política. La recreación de la memoria perduraría en las conmemoraciones sucesivas, e inauguraría una nueva etapa en la evolución secular de la fiesta, que formalizó definitivamente su concreción protocolaria con la fastuosidad y grandilocuencia tan propias de las ceremonias de la España imperial. Después de la fallida revuelta de la Germania, las instituciones y los oficiales que ejercían delegaciones del poder regio consiguieron mayor

en la desfilada processional vespertina, al mateix temps que cobrava vigor de nou el component religiós i militarista de la celebració. Amb tot, el poder va intentar que hi haguera una major implicació popular en els festejos del Nou d'Octubre.

Així, en la commemoració de 1538 ja hi ha una clara referència al trasllat de la Reial Senyera des del Consell fins a la catedral, on es va celebrar el sermó de la conquesta, que sempre es realitzava en llengua valenciana, després del qual va continuar la processó civico-religiosa, tot i que de vesprada es va fer la gran processó, en la qual també anava la Reial Senyera, símbol de la potestat urbana, acompanyada per les autoritats religioses i custodiada pels màxims representants del poder reial en el pla polític, militar i fiscal. Això no obstant, la imatge simbòlica que conformava el justícia criminal amb l'asta de la bandera de les viles reials, flanquejat pels advocats del municipi que portaven els seus bordons, subratllava l'antiga autonomia ciutadana de les viles reials, la seua legalitat i legitimitat sota la fidelitat a les normes legislatives dictades per la monarquia. En aquesta ocasió es va fer també el tradicional acte protocol·lari d'hissar la bandera per damunt del portal amb una corda, tant a l'anada com a la tornada, mentre els membres de la Companyia de Ballesters del Centenar de la Ploma feien disparar les seues bombardes i arcabussos.

En plena ofensiva de la Contrarreforma, amanida amb una gran exaltació religiosa i la intensificació del procés de castellanització, el centenari de 1638 ja deixa una descripció més acostada al que hui és la processó cívica. Així, a les huit del matí del 9 d'octubre de 1638 els magistrats, vestits de gala, portaren des de la Casa de la Ciutat fins a la catedral la bandera per a assistir a l'ofici i al sermó. L'ensenyà va ser tret per la finestra, i el racional, rector de les finances municipals però agent del rei en l'administració local, la va lliurar al justícia a la plaça de la catedral. Aquesta segona autoritat, junt amb la resta de magistrats i el Centenar de la Ploma, ordenà abans d'iniciar el trajecte que es fera una descàrrega d'armes a manera d'homenatge. Una volta acabada la missa a la catedral, la bandera va ser tornada a la Casa de la Ciutat, i aleshores començaren els festejos populars pròpiament dits.

Ha de recordar-se, no obstant això, que a més de les celebracions especials dels centenaris, se celebrava igualment una processó anual de Sant Donís (que es repetia en idèntic recorregut el dia de Sant Jordi), i que és la directa antecessora de la processó actual. En tots els casos, en la catedral se llegia un sermó que, malgrat la castellanització imperant, es feia sempre en llengua valenciana.

El Decret de Nova Planta de 1707 va eliminar l'ordenament jurídic valencià, així com les formes de govern de l'antic Regne de València, incorporat com una província més a l'Espanya borbònica. Els efectes en el simbolisme valencià foren també automàtics, les noves autoritats borbòniques ordenaren desmuntar la Reial Senyera i tancar-la en una arca de tres claus, motiu pel qual deixà de celebrar-se la processó anual de Sant Donís. Fou aquesta prohibició, així com la interdicció d'usar el material pirotècnic per a celebrar el Nou d'Octubre tal com era costum popular, la que provocà l'aparició, segons la tradició, de les piuletes i tronadors, que imitaven en forma de dolç la forma d'aqueixos artefactes pirotècnics prohibits, els quals s'unien a la tradició de la mocadorà.

Les noves autoritats únicament transigiren en la celebració de la processó del Centenari en 1738, encara que justificant-la en termes d'exacerbada religiositat lligada a la nova situació política. En aquest nou context la festa va perdre el seu antic sentit polític, i va mantenir, no obstant això, el ritual. Així, en la celebració del centenari de 1738, la Reial Senyera fou baixada pel balcó de la Casa Consistorial i recollida pel síndic procurador general, i la comitiva anà fins a la catedral i ja de vesprada tingué lloc la tradicional processó grossa multitudinària.

Durant el segle XIX la creixent expansió del liberalisme i les idees revolucionàries democràtiques no sols van anar acabant progressivament amb l'Antic Règim, sinó que van construir la nova idea de la nació espanyola. Així, les institucions reorganitzades pels liberals van intentar conciliar, no sense dificultats, la celebració de la valenciania tradicional amb l'ideari liberal nacionalment espanyol. Així, la commemoració de 1838 va estar ja molt més imbuïda dels ideals laics, al mateix temps que s'obria pas un romanticisme valencià clarament precursor del que seria la Renaixença. El 9 d'octubre de 1838 la Reial Senyera, que en les celebracions de segles anteriors era davallada pel balcó principal de

rango y posición en el desfile procesional vespertino, al mismo tiempo que cobrava vigor de nuevo el componente religioso y militarista de la celebración. Con todo, el poder intentó que hubiera una mayor implicación popular en los festejos del *Nou d'Octubre*.

Así, en la conmemoración de 1538 ya hay una clara referencia al traslado de la *Reial Senyera* desde el Consell hasta la catedral, donde se celebró el sermón de la conquista, que siempre se realizaba en lengua valenciana, tras el cual continuó la procesión cívico-religiosa, aunque por la tarde se hizo la gran procesión, en la que también iba la *Reial Senyera*, símbolo de la potestad urbana, acompañada por las autoridades religiosas y custodiada por los máximos representantes del poder real en el plan político, militar y fiscal. Sin embargo, la imagen simbólica que conformaba el justícia criminal con el asta de la bandera de las villas reales, flanqueada por los abogados del municipio que llevaban sus bordones, subrayaba la antigua autonomía ciutadana, su legalidad y legitimidad bajo la fidelidad a las normas legislativas dictadas por la monarquía. En esta ocasión se hizo también el tradicional acto protocolario de izar la bandera por encima del portal con una cuerda, tanto a la ida como a la vuelta, mientras los miembros de la *Companyia de Ballesters del Centenar de la Ploma* hacían disparar sus bombardas y arcabuces.

En plena ofensiva de la Contrarreforma, caracterizada por una gran exaltación religiosa y la intensificación del proceso de castellanización, el centenario de 1638 ya deja una descripción más cercana a lo que hoy es la procesión cívica. Así, a las ocho de la mañana del 9 de octubre de 1638, los magistrados, vestidos de gala, llevaron desde la Casa de la Ciudad hasta la catedral la bandera para asistir al oficio y al sermón. La enseña fue sacada por la ventana, y el racional, rector de las finanzas municipales pero agente del rey en la administración local, la entregó al justícia en la plaza de la catedral. Esta segunda autoridad, junto al resto de magistrados y el Centenar de la Ploma, ordenó que antes de iniciar el trayecto se hiciera una descarga de armas a modo de homenaje. Una vez terminada la misa en la catedral, la bandera fue devuelta a la Casa de la Ciudad, y entonces empezaron los festejos populares propiamente dichos.

Ha de recordarse, no obstante, que además de las celebraciones especiales de los centenarios, se celebraba igualmente una procesión anual de San Dionisio (que se repetía en idéntico recorrido el día de San Jorge), y que es la directa antecessora de la procesión actual. En todos los casos, en la catedral se leía un sermón que, a pesar de la castellanización imperante, se hacía siempre en valenciano.

El Decreto de Nueva Planta de 1707 eliminó el ordenamiento jurídico valenciano, así como las formas de gobierno del antiguo Reino de Valencia, incorporado como una provincia más a la España borbónica. Los efectos en el simbolismo valenciano fueron también automáticos, ya que las nuevas autoridades borbónicas ordenaron desmontar la *Reial Senyera* y cerrarla en un arca de tres llaves, motivo por el cual dejó de celebrarse la procesión anual de San Dionisio. Fue esta prohibición, así como el veto a usar material pirotécnico para celebrar el *Nou d'Octubre* tal como era costumbre popular, la que provocó la aparición, según la tradición, de les *piuletes* i *tronadors*, que imitaban en forma de dulce la forma de esos artefactos pirotécnicos prohibidos, los cuales se unían a la tradición de la *mocadorà*.

Las nuevas autoridades únicamente transigieron en la celebración de la procesión del Centenario en 1738, aunque que justificándola en términos de exacerbada religiosidad ligada a la nueva situación política. En este nuevo contexto la fiesta perdió su antiguo sentido político, manteniendo, no obstante, el ritual. Así, en la celebración del centenario de 1738, la *Reial Senyera* fue bajada por el balcón de la Casa Consistorial y recogida por el síndic procurador general, y la comitiva fue hasta la catedral y, ya por la tarde, tuvo lugar la tradicional procesión multitudinaria.

Durante el siglo XIX la creciente expansión del liberalismo y las ideas revolucionarias democráticas no solo fueron acabando progresivamente con el Antiguo Régimen, sino que construyeron la nueva idea de la nación española. Así, las instituciones reorganizadas por los liberales intentaron conciliar, no sin dificultades, la celebración de la valenciania tradicional con el ideario liberal nacionalmente español. Así, la conmemoración de 1838 estuvo ya mucho más imbuída de los ideales laicos, al mismo tiempo que se abría paso un romanticismo valenciano claramente precursor de lo que sería la *Renaixença*. El 9 de octubre de 1838 la *Reial Senyera*, que en las celebraciones de siglos anteriores era

l'Ajuntament i rebuda a la porta sobre un entaulat a manera de púlpit, fou baixada per les escales de l'Ajuntament, sense inclinar-la, i ja al carrer la va rebre amb honors la milícia nacional.

A mitjan segle XIX, la festa de Sant Dionís es limitava a reflectir el seu aspecte costumista, amorós, galant i gastronòmic, on reeixia el passeig de la població davant de les pastisseries de la ciutat que mostraven els exquisits dolços elaborats amb aquest motiu. Amb tot, i en un ambient marcat per la Renaixença, es va produir el descobriment polític de la celebració, lligat a un incipient moviment valencianista conduït per associacions com Lo Rat Penat. A causa d'aquesta influència, el 20 de juliol de 1891 es va inaugurar l'estàtua equestre de Jaume I al Parterre. Amb aquest motiu, es va organitzar una manifestació cívica vespertina que va partir de l'Ajuntament i va arribar fins al Parterre. Amb la participació de la corporació municipal juntament amb la senyera, i la presència d'altres institucions, societats científiques, gremis i representants d'associacions cíviques, l'acte constitueix un precedent dels homenatges que es brindarien posteriorment al monarca en ocasió del Nou d'Octubre.

A partir dels anys vint, les demandes del nou valencianisme cultural i polític, amb la proliferació de partits polítics que havien incorporat al seu ideari les demandes d'autogovern, ompliren de contingut reivindicatiu els actes del Nou d'Octubre, així com la processó cívica i el valor simbòlic aglutinador de la Reial Senyera, especialment durant els anys de la Segona República, en què la festa assoleix la seua màxima dimensió política.

Foren les Joventuts Ratpenatistes les que, en 1917, realitzaren un primer acte d'ofrena en el monument, i va ser la societat Lo Rat Penat qui animà, en 1922, un homenatge juntament amb l'Ajuntament i la Diputació que acudiren en corporació, per primera volta, acompanyats de la Senyera a l'ofrena a Jaume I, és, per tant, el primer any en què es recupera la processó del Nou d'Octubre en un cerimonial homologable al de l'època foral.

És en aquest context quan, l'any 1931, el Centre d'Actuació Valencianista va proposar a l'Ajuntament la participació municipal en l'acte d'homenatge al Parterre i també demana que s'invitara tot el poble valencià, totes les entitats i totes les forces vives de la societat a sumar-se a l'acte.

D'aquesta manera, veem com la recuperació de la processó cívica del Nou d'Octubre en les dècades de 1920-30 acompanya íntimament la recuperació i fixació coetània de la bandera i de l'himne de tots els valencians, com a parts d'un mateix fenomen d'autoafirmació identitària i política del nostre poble. Un fenomen transversal que implicava a totes les ideologies i procedències, i que tindrà la seua natural continuïtat en la Segona República, en què continuen els actes d'homenatge del Parterre, de manera que es convertirà en el símbol màxim de les reivindicacions valencianistes.

La Guerra Civil va impedir que se celebrara amb normalitat el centenari de 1938, que es va repetir un any després, 1939, d'acord amb les idees del nou règim franquista, el qual va mantindre els actes tradicionals, entre els quals la processó cívica, si bé no es va traure la Reial Senyera en la processó, perquè estava identificada amb la causa republicana i autonomista. En els anys següents la commemoració del Nou d'Octubre va quedar reduïda a misses en honor de Jaume I i la venda dels dolços característics d'aquesta celebració. Va ser a partir de 1943 quan es reprengué l'acte principal de la processó cívica, especialment gràcies a la insistència de l'entitat Lo Rat Penat, que tornà a comptar amb la participació de la Reial Senyera. A partir de 1951 la processó cívica va anar guanyant en magnificència i assistència de públic, i es va establir una estructura integradora que va servir de base per a les ulteriors edicions de la processó. En l'edició de 1951 obria la marxa la guàrdia municipal de gala a cavall, darrere de la qual anaven en ordre de dos fileres les banderes dels diferents gremis, seguides de les representacions sindicals, així com dels centres culturals, Banda Municipal, timbals i pel centre de la desfilada la senyera, escortada per macers i un piquet militar. Darrere de l'ensenyava anava la corporació municipal i l'alcalde amb la resta d'autoritats. Tancava la comitiva una banda i un nou piquet militar. En 1953 el seguici es veié completat amb la incorporació de diverses comissions falleres, que també van homenatjar l'estàtua de Jaume I al Parterre. No obstant això, posteriorment la processó decaygué, i va ser mantinguda essencialment per la societat Lo Rat Penat,

bajada por el balcón principal del Ayuntamiento y recibida en la puerta sobre una tarima a modo de púlpito, fue bajada por las escaleras del Ayuntamiento, sin inclinarla, y ya en la calle la recibió con honores la milicia nacional.

A mediados siglo XIX, la fiesta de San Dionisio se limitaba a reflejar su aspecto costumbrista, amoroso, galante y gastronómico, donde sobresalía el pasear de la población delante de las pastelerías de la ciudad que mostraban los exquisitos dulces elaborados con este motivo. Con todo, y en un ambiente marcado por la *Renaixença*, se produjo el descubrimiento político de la celebración, ligado a un incipiente movimiento valencianista conducido por asociaciones como *Lo Rat Penat*. A causa de esta influencia, el 20 de julio de 1891 se inauguró la estatua equestre de Jaime I al Parterre. Con este motivo, se organizó una manifestación cívica vespertina que partía del Ayuntamiento y llegaba hasta el Parterre. Con la participación de la corporación municipal, junto a la *Senyera*, y la presencia de otras instituciones, sociedades científicas, gremios y representantes de asociaciones cívicas, el acto constituye un precedente de los homenajes que se brindarían posteriormente al monarca con ocasión del *Nou d'Octubre*.

A partir de los años veinte, las demandas del nuevo valencianismo cultural y político, con la proliferación de partidos políticos que habían incorporado a su ideario las demandas de autogobierno, llenaron de contenido reivindicativo los actos del *Nou d'Octubre*, así como la procesión cívica y el valor simbólico aglutinador de la *Reial Senyera*, especialmente durante los años de la Segunda República, en que la fiesta alcanza su máxima dimensión política.

Fueron los Joventuts Ratpenatistes las que, en 1917, realizaron un primer acto de ofrenda en el monumento, y fue la sociedad Lo Rat Penat quien animó, en 1922, a un homenaje junto al Ayuntamiento y la Diputación que acudieron en corporación por primera vez, acompañados de la Senyera a la ofrenda de Jaume I, es por tanto, el primer año en que se recupera la procesión del *Nou d'Octubre* en un ceremonial homologable al de la época foral.

Es en este contexto cuando, el año 1931, el *Centre d'Actuació Valencianista* propone al Ayuntamiento la participación municipal en el acto de homenaje del Parterre y pide, también, que se invite a todo el pueblo valenciano, todas las entidades y todas las fuerzas vivas de la sociedad, a sumarse al acto.

De esta manera, vemos como la recuperación de la procesión cívica del *Nou d'Octubre* en las décadas de 1920-30 acompaña íntimamente a la recuperación y fijación coetáneas de la bandera y del himno de todos los valencianos, como parte de un mismo fenómeno de autoafirmación identitària y política de nuestro pueblo. Un fenómeno transversal que implicaba a todas las ideologías y procedencias, y que tendrá su natural continuidad en la Segunda República, en la que continúan los actos de homenaje del Parterre, de manera que se convertirá en el símbolo máximo de las reivindicaciones valencianistas.

La Guerra Civil impidió que se celebrara con normalidad el centenario de 1938, que se repitió un año después, 1939, de acuerdo con las ideas del nuevo régimen franquista, el cual mantuvo los actos tradicionales, entre ellos la procesión cívica, si bien no se sacó la *Reial Senyera* en la procesión, porque estaba identificada con la causa republicana y autonomista. En los años siguientes la conmemoración del *Nou d'Octubre* quedó reducida a misas en honor de Jaime I y la venta de los dulces característicos de esta celebración. Fue a partir de 1943 cuando se reanudó el acto principal de la procesión cívica, especialmente gracias a la insistencia de la entidad Lo Rat Penat, que volvió a contar con la participación de la Reial Senyera. A partir de 1951 la procesión cívica fue ganando en magnificencia y asistencia de público, y se estableció una estructura integradora que sirvió de base para las posteriores ediciones de la procesión. En la edición de 1951 abría la marcha la guardia municipal de gala a caballo, detrás de la cual iban, ordenadas en dos hileras, las banderas de los diferentes gremios seguidas de las representaciones sindicales, así como de los centros culturales, la Banda Municipal, timbales y, por el centro del desfile, la señera, escoltada por maceros y un piquete militar. Detrás de la enseña iba la corporación municipal y el alcalde con el resto de autoridades. Cerraba la comitiva una banda y un nuevo piquete militar. En 1953 el séquito se vio completado con la incorporación de varias comisiones falleras, que también homenajearon la estatua de Jaime I en el Parterre. No obstante, posteriormente la procesión decayó, y fue mantenida esencialmente por la sociedad Lo Rat

davant el desinterés del consistori municipal, restablint-se plenament des de 1973.

Tant la festa del Nou d'Octubre com la processó cívica van tendir a expressar un valencianisme en expansió, fet especialment visible des dels anys setanta. La promulgació en 1982 de l'Estatut d'Autonomia, en combinació amb la recuperació de la democràcia i la principal institució d'autogovern, la Generalitat Valenciana, van fer que el component de celebració de la valencianitat compartida i d'afirmació valencianista es feren notar molt més en les festivitats del Nou d'Octubre, que es va convertir en la festa oficial de la nova Comunitat Valenciana, i molt concretament en la processó cívica, que va veure com s'incrementava el seu públic, el seu impacte mediàtic i el seu ressò popular, fins a convertir-se en el principal i més simbòlicament rellevant acte ritual de la festa dels valencians.

2.6. Descripció del bé: En l'actualitat la processó cívica del Nou d'Octubre a València comença a les 11.30 hores amb la recepció de la corporació municipal, autoritats i invitats a l'Ajuntament. A les 11.45 hores té lloc la lectura del decret de l'Alcaldia i el lliurament de la senyera al Museu de l'Arxiu Històric Municipal. A les 12.00 hores es produeix el solemne davallament de la Reial Senyera des del balcó de l'Ajuntament, mentre se li ret honors d'ordenança. La senyera és baixada mitjançant cordes pel balcó de la casa consistorial, ja que des de l'any 1365, i per privilegi del rei Pere el Cerimoniós, la Reial Senyera no pot inclinar-se davant de res o ningú. Com que no pot eixir per les portes de l'Ajuntament si no s'inclina, és despenjada pel balcó en un acte molt solemne durant el qual el públic congregat a la plaça victoreja i aplaudeix la senyera de la ciutat, també oficialitzada per l'Estatut d'Autonomia de 1982 com a ensenya autonòmica de tota la Comunitat Valenciana.

Una vegada baixada la senyera es forma el seguici i comença la processó cívica pròpiament dita, que és contemplada per un nombrosíssim públic, i que segueix un ordre protocol·lari que ha anat variant amb el pas del temps i en què participen autoritats i càrrecs institucionals diversos, així com representants d'entitats cíviques, culturals, científiques i professionals, entre altres, encapçalades per la societat *Lo Rat Penat* com a entitat recuperadora de la processó en 1922, que constitueixen un reflex de la pluralitat de la societat valenciana.

La processó ix des de la plaça de l'Ajuntament i recorre els principals carrers del centre de la ciutat de València en direcció a la plaça d'Alfons el Magnànim. En aquesta plaça té lloc l'homenatge a l'estàtua equestre del rei Jaume I amb ofrena floral institucional i corones de lloret, i el cant de l'himne de la Comunitat Valenciana, interpretat per la Banda Municipal. Des d'aquesta plaça es retorna novament a la plaça de l'Ajuntament, on la Reial Senyera és hissada als sons de l'himne valencià i es disparan les salves d'honor, i torna a ser custodiada a les dependències de l'Arxiu Històric Municipal. Els actes acaben amb la disparada d'una mascletada a la plaça de l'Ajuntament.

Pel que fa a la conducció de la Reial Senyera en la processó cívica, el costum estableix que aquesta siga portada per diversos regidors de l'Ajuntament, encara que una resolució de l'Alcaldia fixa qui serà el portador inicial o principal.

2.7. Elements que en formen part: De tots els elements que conformen la processó cívica del Nou d'Octubre el més destacat és, sens dubte, la Reial Senyera de València, al voltant de la qual adquireix sentit el seguici, atès que simbolitza la màxima expressió de la identitat compartida dels valencians i funciona com a condensador de tota una memòria històrica ciutadana i de tot el poble valencià.

La senyera oficial que actualment ix en la processó data de 1928, quan, a causa de l'estat de deteriorament en què estava l'anterior de 1596 (que es conserva custodiada en una vitrina a l'Arxiu Històric Municipal), es va decidir fer-ne una rèplica. De la nova senyera es van fer tres còpies: la que ix en la processó, la que va cobrir el taüt de l'escriptor i polític Vicente Blasco Ibáñez quan les seues despulles van ser traslladades a València en 1933, que encara es conserva, i una altra que es guarda des de 1969 al Museu del Col·legi de l'Art Major de la Seda. Aquestes tres senyeres es confeccionaren en la fàbrica de teixits de seda d'Eduardo Sanchis Romero al carrer de Quart de València. En 1994 es va fer una nova restauració de la senyera utilitzada en la processó cívica, coordinada pel Col·legi de l'Art Major de la Seda. El seu pes és de 18 quilograms, 5 dels quals corresponen a la cimera. L'asta té una alçària de 3,30 metres i la bandera fa 2,50 metres per 1,55 metres. L'any 2008

Penat, ante el desinterés del consistorio municipal, restableciéndose plenamente a partir de 1973.

Tanto la fiesta del *Nou d'Octubre* como la procesión cívica tendieron a expresar un valencianismo en expansión, hecho especialmente visible desde los años setenta. La promulgación, en 1982, del Estatut d'Autonomia, en combinación con la recuperación de la democracia y la principal institución de autogobierno, la Generalitat Valenciana, hicieron que el componente de celebración de la valencianidad compartida y de afirmación valencianista se hiciera notar mucho más en las festividades del *Nou d'Octubre*, que se convirtió en la fiesta oficial de la nueva Comunitat Valenciana, y muy concretamente en la procesión cívica, que vio como se incrementaba su público, su impacto mediático y su eco popular, hasta convertirse en el principal y simbólicamente más relevante acto ritual de la fiesta de los valencianos.

2.6. Descripción del bien: En la actualidad la procesión cívica del *Nou d'Octubre* en Valencia empieza a las 11.30 horas con la recepción de la corporación municipal, autoridades e invitados en el Ayuntamiento. A las 11.45 horas tiene lugar la lectura del decreto de la Alcaldía y la entrega de la señera al Museo del Archivo Histórico Municipal. A las 12.00 horas se produce el solemne descenso de la *Reial Senyera* desde el balcón del Ayuntamiento, mientras se le rinde honores de ordenanza. La señera es bajada mediante cuerdas por el balcón de la casa consistorial, ya que desde el año 1365, y por privilegio del rey Pedro el Ceremonioso, la *Reial Senyera* no puede inclinarse delante de nada o de nadie. Como no puede salir por las puertas del Ayuntamiento si no se inclina, es descolgada por el balcón en un acto muy solemne durante el cual el público congregado en la plaza vitorea y aplaude a la *Reial Senyera*, también oficializada por el Estatut d'Autonomia de 1982 como enseña autonómica de toda la Comunitat Valenciana.

Una vez bajada la señera se forma el séquito y empieza la procesión cívica propiamente dicha, que es contemplada por un numerosísimo público, y que sigue un orden protocolario que ha ido variando con el paso del tiempo y en el que participan autoridades y cargos institucionales diversos, así como representantes de entidades cívicas, culturales, científicas y profesionales, entre otras, encabezadas por la sociedad *Lo Rat Penat* como entidad recuperadora de la procesión en 1922, constituyendo todas un reflejo de la pluralidad de la sociedad valenciana.

La procesión sale desde la plaza del Ayuntamiento y recorre las principales calles del centro de la ciudad de Valencia en dirección a la plaza de Alfonso el Magnánimo. En esta plaza tiene lugar el homenaje a la estatua ecuestre del rey Jaime I, con ofrenda floral institucional y coronas de laurel, y el canto del himno de la Comunitat Valenciana, interpretado por la Banda Municipal. Desde esa plaza se vuelve nuevamente a la plaza del Ayuntamiento, donde la *Reial Senyera* es izada al son del himno valenciano y se disparan las salvas de honor, y vuelve a ser custodiada en las dependencias del Archivo Histórico Municipal. Los actos acaban con el disparo de una mascletada en la plaza del Ayuntamiento.

Por lo que respecta a la conducción de la *Reial Senyera* en la procesión cívica, la costumbre establece que sea portada por diversos concejales del Ayuntamiento, aunque una resolución de la Alcaldía fija quien será el portador inicial o principal.

2.7. Elementos que forman parte: De todos los elementos que conforman la procesión cívica del *Nou d'Octubre* el más destacado es, sin duda, la *Reial Senyera* de Valencia, alrededor de la cual adquiere sentido el séquito, dado que simboliza la máxima expresión de la identidad compartida de los valencianos y funciona como condensador de toda una memoria històrica ciutadana y de todo el pueblo valenciano.

La señera oficial que actualmente sale en la procesión data de 1928 cuando, a causa del estado de deterioro en que se encontraba la anterior de 1596 (que se conserva custodiada en una vitrina en el Archivo Histórico Municipal), se decidió hacer una réplica. De la nueva señera se hicieron tres copias: la que sale en la procesión, la que cubrió el ataúd del escritor y político Vicente Blasco Ibáñez cuando sus restos fueron trasladados a Valencia en 1933, que aún se conserva, y otra que se guarda desde 1969 en el Museo del Colegio del Arte Mayor de la Seda. Estas tres señeras se confeccionaron en la fábrica de tejidos de seda de Eduardo Sanchis Romero, en la calle de Quart de Valencia. En 1994 se hizo una nueva restauración de la señera utilizada en la procesión cívica, coordinada por el Colegio del Arte Mayor de la Seda. Su peso es de 18 kilogramos, 5 de los cuales corresponden a la cimera. El asta tiene una altura de 3,30 metros, y las dimensiones de la bandera son 2,50 metros

fou de nou restaurada i netejada la cimera, i se li van retornar el color i brillantor originals.

La Reial Senyera va acompanyada pels timbalers, que executen la Marxa de la Ciutat de València, que ja tocaven en la processó del Corpus el segle XVIII, i que va servir d'inspiració al mestre Josep Serrano per a bastir els primers compassos de l'Himne de l'Exposició Regional de 1909. Aquest himne fou declarat en 1982 himne oficial de la Comunitat Valenciana, el qual també es toca i canta en l'acte d'homenatge a l'estàtua equestre de Jaume I, que forma part destacada de la processó cívica. En realitat la interromp, ja que el seguici processional es deté i comença una concentració de caràcter estàtic. En aquest homenatge multitudinari es refermen especialment els vincles compartits amb la condensació màxima de tots els símbols que defineixen la valencianitat en la processó cívica: la Reial Senyera, l'evocació del rei conqueridor Jaume I, fundador del Regne de València, i l'himne de la Comunitat Valenciana, a més del valencià, que està present en la litúrgia civil de la processó com a llengua pròpia i distintiva del poble valencià.

Però, a banda dels elements concrets abans destacats, la dimensió immaterial més reeixida de la processó cívica és el mateix ritual deambulatori, que té caràcter processional circular, ja que comença i acaba al mateix lloc, l'Ajuntament de València, on té la seu l'Arxiu del Museu Històric Municipal, on es custodia la Reial Senyera durant tot l'any, però també altres símbols importants del Nou d'Octubre, com ara el penó de la conquesta o les armes (espasa i escut) atribuïdes al rei Jaume I, entre altres objectes rellevants. L'actual processó continua ajuntant en el mateix seguici la representació simbòlica de tots els estaments ciutadans, com històricament ha succeït, amb presència de gremis, entitats civils, festives, polítiques i culturals, autoritats locals, autonòmiques i estatals, institucions culturals i societat civil en general, per refermar, mitjançant un exercici de civisme, la solidesa i perdurabilitat dels vincles comunitaris i la vocació de projecció cap al futur d'una comunitat cohesionada per uns símbols compartits.

3. Definició de l'àmbit espacial i temporal

3.1. Àmbit espacial: L'àmbit espacial és, dins la ciutat de València, l'àrea del centre urbà que cobreix el desplegament iteratiu de la processó cívica. Aquesta es desenvolupa a l'àrea de Sant Francesc (plaça de l'Ajuntament i carrer de Sant Vicent), la Seu (plaça de la Reina i carrer de la Pau) i novament Sant Francesc (retorn cap a la plaça de l'Ajuntament pels carrers de les Barques i del Pintor Sorolla). Cal subratllar que també es tracta del centre simbòlic de la ciutat, on estan els principals edificis de l'Administració pública (Ajuntament i Generalitat), la religió tradicional cristiana (catedral), i la zona comercial i residencial considerada més distingida de la València moderna. Per tant, l'entorn arquitectònic, monumental i històric contribueix a destacar la centralitat simbòlica de la processó i el seu paper com a acció performativa de la valencianitat.

3.2. Àmbit temporal: La celebració de la processó té lloc a les 12.00 del matí del dia 9 d'octubre, en el moment culminant del migdia, i sol desenvolupar-se durant unes dos hores o dos hores i mitja, si bé la durada convencional pot variar en funció de circumstàncies diverses, com ara el desenvolupament de l'acte d'homenatge a l'estàtua equestre de Jaume I, l'itinerari, les condicions atmosfèriques o l'assistència de públic.

por 1,55 metros. El año 2008 fue de nuevo restaurada y limpiada su cimera, y se le devolvieron el color y brillantez originales.

La *Reial Senyera* va acompanyada por los timbaleros, que ejecutan la *Marxa de la Ciutat de València*, que ya tocaban en la procesión del Corpus el siglo XVIII, y que sirvió de inspiración al maestro Josep Serrano para bastir los primeros compases del Himno de la Exposición Regional de 1909. Este himno fue declarado en 1982 himno oficial de la Comunitat Valenciana, el cual también se toca y canta en el acto de homenaje a la estatua ecuestre de Jaime I, que forma parte destacada de la procesión cívica. En realidad la interrumpe, ya que el séquito procesional se detiene y empieza una concentración de carácter estático. En este homenaje multitudinario se afianzan especialmente los vínculos compartidos con la condensación máxima de todos los símbolos que definen la valencianidad en la procesión cívica: la *Reial Senyera*, la evocación del rey conquistador Jaime I, fundador del Reino de Valencia, y el himno de la Comunitat Valenciana, además del valenciano, que está presente en la liturgia civil de la procesión como lengua propia y distintiva del pueblo valenciano.

Sin embargo, aparte de los elementos concretos antes destacados, la dimensión inmaterial más exitosa de la procesión cívica es el mismo ritual deambulatorio; que tiene carácter procesional circular, ya que empieza y acaba en el mismo lugar, el Ayuntamiento de Valencia, sede del Archivo del Museo Histórico Municipal, donde se custodia la *Reial Senyera* durante todo el año, pero también otros símbolos importantes del *Nou d'Octubre*, como el *penó de la conquesta* (pendón de la conquista) o las armas (espada y escudo) atribuidas al rey Jaime I, entre altos objetos relevantes. La actual procesión continúa recogiendo en el mismo séquito la representación simbólica de todos los estamentos ciudadanos, como históricamente ha sucedido, con presencia de gremios, entidades civiles, festivas, políticas y culturales, autoridades locales, autonómicas y estatales, instituciones culturales y sociedad civil en general, para afianzar, mediante un ejercicio de civismo, la solidez y perdurabilidad de los vínculos comunitarios y la vocación de proyección hacia el futuro de una comunidad cohesionada por unos símbolos compartidos.

3. Definición del ámbito espacial y temporal

3.1. Ámbito espacial: El ámbito espacial es, dentro de la ciudad de Valencia, el área del centro urbano que cubre el despliegue iterativo de la procesión cívica. Esta se desarrolla en el área de San Francisco (plaza del Ayuntamiento y calle San Vicente), *La Seu* (plaza de la Reina y calle de la Paz), y nuevamente San Francisco (retorno hacia la plaza del Ayuntamiento por las calles de las Barcas y del Pintor Sorolla). Hay que subrayar que también se trata del centro simbólico de la ciudad, donde están los principales edificios de la Administración pública (Ayuntamiento y Generalitat), la religión tradicional cristiana (catedral), y la zona comercial y residencial considerada más distinguida de la Valencia moderna. Por tanto, el entorno arquitectónico, monumental e histórico contribuye a destacar la centralidad simbólica de la procesión y su papel como acción performativa de la valencianidad.

3.2. Ámbito temporal: La celebración de la procesión tiene lugar a las 12:00 de la mañana del día 9 de octubre, en el momento culminante del mediodía, y suele desarrollarse durante dos horas o dos horas y media, si bien la duración convencional puede variar en función de circunstancias diversas, como el desarrollo del acto de homenaje a la estatua ecuestre de Jaime I, el itinerario, las condiciones atmosféricas o la asistencia de público.